

STUPEŇ NÁROČNOSTI FILOZOFICKÉ GYMNASTIKY
ROZCVIČKA
STŘEDNÍ ZÁTĚŽ
NÁROČNĚJŠÍ CVIČENÍ

Kdykoli přijde řeč na genetickou modifikaci nebo selekci, hrozí, že se objeví dva strašáci, kteří zcela umlčí jakoukoli racionální diskuzi – Hitler a Frankenstein. Všichni jsme si vědomi spojitosti mezi genetikou, eugenikou a nacistickými snahami o rasovou čistotu a většina z nás se přinejmenším trochu obává, že genetické by tím, že se pletou do věcí, kterým tak úplně nerozumějí, mohli vytvořit jakousi Frankensteinovu obludu – originální „značkové dítě“. Tyto děsivé vize, kam až lze v hrátkách s přírodou zajít, jsou natolik neúprosné, že skoro každý nový vývoj v oboru je sledován téměř s panickou hrůzou.

Jsou tyto reakce pouze důsledkem nevědomosti a hysterie? Nebo jsou tyto obavy podložené? V této kapitole se podíváme blíže na otázku značkových dětí a pustíme se do některých klíčových otázek, které se tohoto tématu týkají.

Volba pohlaví

Laboratoř v blíže nespecifikovaném čase v budoucnosti: Profesorka Susan Klonová sedí za svým stolem, obklopena zkuševkami, elektronickými přístroji a jinou vědecky vyblížející zvěří. Ozve se zaklepání na dveře. Vstoupí mladá žena.

Prof. Klonová: Co si přejete?

Paní McDaddová: Chtěli bychom s manželem dítě. Ale chceme, aby to byla holčička. Umíte to zařídit?

Prof. Klonová: Snad. Můžu se zeptat, proč chcete holčičku?

Paní McDaddová: Prostě bychom raději holčičku.

Zvolit si pohlaví dítěte, jak to učinili McDaddovi, je technologicky možné už dnes. Oplození in vitro (IVF), při němž je do dělohy implantováno jedno či více oplozených vajíček, je dnes již běžné. Je poměrně snadné před implantací prohlédnout vajíčka a vybrat pouze ta, která jsou mužského či ženského pohlaví. Ve skutečnosti se už dnes tento výběr pohlaví dítěte provádí u párů, kde hrozí dědičná porucha postihující pouze jedno z pohlaví, jako je například hemofilie.

Takže volba pohlaví pro léčebné účely je prováděna už dnes. Proč tedy neumožnit rodičům, aby si volili pohlaví dítěte pouze podle své libovůle? Páry už dnes používají antikoncepci a jiné technologické prostředky a rozhodují o tom, kdy a zda vůbec budou mít děti. Proč jim tedy neumožnit oplození in vitro, aby si mohli zvolit pohlaví svého dítěte?

Úřad The Human Fertilisation and Embryology Authority, který má na starosti reprodukční medicínu ve Spojeném království, neumožňuje rodičům volbu pohlaví dítěte z pouhé libovůle. Proč ne? Nejčastěji uváděným důvodem je to, že by to pravděpodobně způsobilo nerovnováhu pohlaví. Mnoho kultur silně preferuje chlapce. Pokud by se rodilo daleko více chlapců než děvčat, mnoho heterosexuálních mužů by si nakonec nebylo schopno najít životní družku. Filozof, profesor Jonathan Glover ve své zprávě o reprodukčních technologiích pro Evropskou komisi tvrdí, že umožnit svobodnou volbu je chvályhodné, ale nikoli tam, kde může mít negativní dopad na životy druhých:

Jedním ze znepokojujících důsledků [umožnění volby pohlaví] je vážná nerovnováha v příští generaci. Ti, z nichž se bude tato generace skládat, by zřejmě rádi tuto hrozbu odvrátili. Jejich názor však v době, kdy se bude o tomto problému rozhodovat, nikdo neuslyší.*

Mohli bychom také zpochybnit pohnutky, které k volbě pohlaví vedou. Někteří rodiče by evidentně volili pohlaví dítěte s pocitem,

* Jonathan Glover (a jiní), *Fertility and the Family* (Fourth Estate, London 1989), str. 143.

že jedno pohlaví je „nadřazené“ druhému. Neměli bychom se spíš snažit vykořenit podobné sexistické názory, než jim ještě vycházet vstříc tím, že umožníme volbu pohlaví na základě předsudku?

I kdyby motivy rodičů nebyly sexistické, faktem zůstává, že jejich volba je v podstatě egocentrická, že mají na mysli spíše svůj vlastní prospěch než prospěch dítěte.

Je to prosté: neexistuje žádná známá obecná pravda, že by dívky byly v životě šťastnější než chlapci nebo naopak. Upřednostňování pohlaví tak rozhodně není ve prospěch dítěte, ale ve prospěch rodičů. Pro mnoho rodičů znamenají jejich děti to nejcennější a tento jiný, egocentričtější přístup by nemusel být dětem ku prospěchu.*

Glover dochází k závěru, že bychom neměli dávat rodičům možnost rozhodovat o pohlaví svého dítěte, nicméně ne všichni filozofové s ním souhlasí. Filozof profesor John Harris nesouhlasí s tím, že nás skutečnost, že někteří budou volit pohlaví z nesprávných důvodů, opravňuje k tomu, abychom tuto volbu odpirali všem.

Volba pohlaví není nezbytně vyjádřením sexismu a kádrovat pohovky a důsledky jednotlivých voleb pohlaví by bylo nemožné. Daleko lépe je dát volný prostor svobodě a bojovat s předsudky jinými prostředky.**

Harris také pochybuje o tom, zda by skutečně nezbytně nastala trvalá nerovnováha mezi pohlavími. Tvrdí, že nedostatek jednoho pohlaví se sám vyřeší tím, že postižená generace bude potom upřednostňovat vzácnější pohlaví. Harris naznačuje, že jsou i jiné, méně brutální a nátlakové mechanismy, jimiž se lze takovým nerovnováham vyvarovat. Například prostřednictvím úlev v daňovém systému, jímž jsou už dnes lidé a podniky podněcováni například k co nejmenšímu znečištění životního prostředí a k charitativním darům. Podle Harrise není naprostý zákaz pravděpodobně nezbytný.

* Tamtéž

** John Harris, *Clones, Genes and Immortality* (Oxford University Press, Oxford 1992), str. 194.

Jak jsem už řekl, ve Spojeném království je v současnosti oplodnění in vitro z důvodu upřednostňování jednoho pohlaví ze strany rodičů zakázáno. V době a místě, kde pracuje profesorka Klonová, však žádné takové restriktce neexistují.

Intelligence a zdraví

Zpět v laboratoři...

Prof. Klonová: Žádný problém. Zařídíme holčičku. Máte ještě nějaké další požadavky?

Paní McDaddová: Další požadavky?

Prof. Klonová: Ano. Můžu vám ještě nabídnout volbu výšky a vzhledu postavy, inteligence, barvu vlasů a očí a zdravotní dispozice.

Paní McDaddová: Máme ještě jiné požadavky.

Prof. Klonová: A to?

Paní McDaddová: Mohli byste zajistit, aby naše dítě mělo nadprůměrnou inteligenci?

Prof. Klonová: Ano, mohli. Intelligence samozřejmě závisí na celé řadě faktorů, nejen na genech. Svou roli tu hraje i vzdělání a stimulující prostředí. Ovšem geny jsou při determinování inteligence velmi důležité. Genetickou manipulací mohu zajistit, že bude přinejmenším vysoká pravděpodobnost, že vaše dítě bude mít nadprůměrnou inteligenci. Zajímá vás to?

Dosáhnout geneticky zvýšené inteligence by snad bylo možno především dvěma metodami. První je pomocí třídění. Předpokládáme, že by bylo možné identifikovat jisté genetické ukazatele či indikátory inteligence. Pak by stačilo protřídit oplodněná vajíčka paní McDaddové a implantovat pouze vajíčka s těmito ukazateli.

Druhou metodou by byla přímá změna genetického kódu, zřejmě vložením sekvencí, které produkují vysokou inteligenci. Pokud například Einsteinova vysoká inteligence byla z velké části výsledkem jisté sekvence v jeho DNA, pak by bylo možno tuto

sekvenci vložit do DNA jiných dětí a tím i jim poskytnout slušnou šanci na vyšší inteligenci.

Samozřejmě, obě techniky vyžadují to, co stále není možné – že existují izolovatelné geny či indikátory vysoké inteligence. Předpokládejme ale pro tuto chvíli, že takovéto geny je možné identifikovat. Potom by bylo možné jedné či druhé metody použít k produkci dětí se zvýšenou inteligencí.

Prof. Klonová: Nadprůměrnou inteligencí. Dobře. To zařídíme. Přidáme do DNA příslušnou sekvenci z DNA jednoho mého známého, který získal Nobelovu cenu.

Paní McDaddová: To je skvělé! A co zdraví a postava?

Prof. Klonová: Mohli bychom odstranit všechny geny, u nichž bylo zjištěno, že značně zvyšují pravděpodobnost nemoci nebo náchylnosti k nemoci. Taky bychom mohli přidat geny vitality, dobré stavby těla a tak dále. Vlastně jsme schopni zajistit i imunitu vůči všem běžným chorobám a nemocem, od běžné rýmy po rakovinu. **Chcěli byste to?**

Paní McDaddová: Rozhodně ano.

Je takové manipulování etické? Pokud to bude možné, měli bychom rodičům umožnit, aby nechávali geneticky modifikovat inteligenci a zdraví svých dětí?

Případně nám přirozené, že se rodiče snaží zvýšit inteligenci a zdraví dětí pomocí vzdělání. Pokud by nějaká škola vyvinula program, jehož výsledkem by bylo výrazné zvýšení inteligence a zdraví žáků, nepochybně by to bylo přivítáno potleskem, rodiče by se oprávněně snažili dostat na tuto školu svoje děti a **chtěli by vědět, proč se podobné techniky nepoužívají i na jiných školách.** Rozhodně máme povinnost poskytovat výhody takovýchto vzdělávacích technik co největšímu počtu dětí.

Nyní si ale představte trochu jinou situaci. Řekněme, že bude objeveno, že takovéto vylepšení zdraví a inteligence je možné bezpečně a účinně provádět pomocí genetického inženýrství. **John Harris klade tuto stručnou otázku:**

Pokud bychom byli schopni dosáhnout u embrya vyšší inteligence a zdraví, neměli bychom to činit? Pokud toto jsou legitimní cíle pro vzdělání, mohou to být nelegitimní cíle pro lékařskou vědu?*

Jak naznačuje Harris, přestože mnoho z nás má jakýsi zvláštní pocit, že genetická alternativa by byla neetická, není snadné přesně stanovit, proč by mělo být něco špatného na používání genetických technik za účelem dosažení stejného konečného výsledku jako při výchovných technikách.

Je riziko příliš veliké?

Jedna z možných námitek proti používání takovýchto technik je, že jsou příliš riskantní. Ve skutečnosti jsou dva způsoby, jimiž lze manipulovat s geny tak, aby bylo dosaženo požadovaných výsledků, jak nyní vysvětluje profesorka Klonová.

Prof. Klonová: Genetických změn, které požadujete, lze dosáhnout dvěma způsoby. Můžeme takto změnit pouze vaše dítě, nebo můžeme provést změny, které budou předávány z generace na generaci, na dítě vašeho dítěte a dále na dítě dítěte vašeho dítěte. První způsob modifikace se provádí v somatických buňkách, zatímco druhý v buňkách, které jsou označovány jako zárodečné.

Paní McDaddová: Nu, pokud jste schopni provést změny k lepšímu, raději bych, aby byly dědičné. To by mělo daleko větší význam.

Prof. Klonová: Tak tedy modifikaci zárodečné linie.

Jak říkala profesorka Klonová, změny zárodečné linie v lidském genomu jsou změnami, které s námi budou potenciálně navždy. Někteří lidé však považují modifikaci zárodečné linie lidí za obzvlášť riskantní.

* Jonathan Glover (a jiní), *Fertility and the Family* (Fourth Estate, London 1989), str. 143.

Zatímco genetická manipulace s lidskými somatickými buňkami může spadat do oblasti osobní volby, zahrávání si s lidskými zárodečnými buňkami nikoli. Zásahy do zárodečných buněk bez souhlasu všech členů společnosti by mělo být výslovně zakázáno.*

Zřetelný potenciální problém změn v zárodečných buňkách spočívá v tom, že pokud by se některá nevyvedla, museli bychom se svou chybou žít už navěky. Omyl by se pravděpodobně předával dál a šířil by se v lidském rodu jako celku. Proto pokud bychom riskovali při změnách v somatických buňkách, daleko větším rizikem by bylo zahrávat si s naší zárodečnou linií.

Ve skutečnosti může být velmi obtížné předpovědět přesně, jaké by mohly být dlouhodobé důsledky toho, kdybychom tu nějaký gen přidali a tam zase ubrali. Důsledkem rostoucí inteligence pomocí změny některého z genů by také mohl být, řekněme, znatelný pokles sociálních schopností. Přesto by mohlo trvat roky, celá desetiletí, než by byly takovéto škodlivé průvodní jevy odhaleny.

A také, vzhledem k mimořádným schopnostem genetického inženýrství, pokud by skutečně došlo k chybě, pak by velice pravděpodobně šlo už opravdu o vážnou chybu. Každý omyl by mohl mít potenciální katastrofické následky. Mohli byste tedy namítnout, že v takovém případě bude lepší postavit všechny formy genetické modifikace mimo zákon.

Takto přehnaná opatrnost by však mohla být chyba. Představme si pro tuto chvíli, že existuje dostatek důkazů, že prostým odstraněním jednoho genu bychom mohli miliónům lidí znatelně utužit zdraví, ušetřit je bolesti a prodloužit jim život. A představme si, že ani po desetiletích intenzivního výzkumu se neprokáží žádné škodlivé průvodní jevy. Neměli bychom tedy v tom případě tento gen skutečně odstraňovat?

Vraťme se k paní McDaddové. Předpokládejme pro tuto chvíli, že víme, že genetické změny, které paní McDaddová požaduje, jsou bezpečné. Je tu nějaký pádný důvod, proč by profesorka Klonová neměla změny provést?

* Tamtéž.

Paní McDaddová: A co vzhled? Jsem obrovská fanynka Anity Sopwith Camel, té filmové herečky a zpěvačky. Dokázali byste, aby má dcera vypadala jako Anita?

Prof. Klonová: Vypadala? Umíme daleko víc. Vím zcela jistě, že slečna Sopwith Camel umožňuje manželským párům své klonování. Je to drahé, ale vy byste si to snad mohli dovolit.

Paní McDaddová: Měla bych svou vlastní Anitu?

Prof. Klonová: Ne tak docela. Vaše dcera nebude Anita. Bude s ní ale geneticky identická. Jako by vaše dcera byla Anitino identické dvojče.

Paní McDaddová: A bude zpívat jako Anita?

Prof. Klonová: To nemůžu zaručit. Anita Sopwith Camel je produktem jak genů, tak svého prostředí. Vaše dcera bude mít bezpochyby jinou výchovu a prostředí, takže se bude od Anity v mnoha ohledech lišit. Možná zjistíte, že vaše dcera zpívat neumí. Třeba ji to ani nebude bavit. Bude mít svou vlastní, jedinečnou povahu.

Paní McDaddová: Ale stejně, jen si to představte! Úplně se vidím, jak se procházím v hypermarketu s mou vlastní malou Anitou. Přestavte si, jak mi budou ostatní maminky závidět!

Postoj paní McDaddové nás na chvíli může přinutit k zamyšlení. Jako by o své budoucí dceři přemýšlela jako o nějaké trofeji, nějakém drahém značkovém modelu, v kterém se může předvádět. Takový postoj je samozřejmě zavrženíhodný. Ale nebude takový postoj něčím nevyhnutelným, pokud se procedury, které tu profesorka Klonová nabízí, stanou naprosto běžně dostupné? Není už to samo o sobě dostatečným důvodem, abychom používání takových technologií zcela zakázali?

Filozof Hilary Putnam předkládá následující scénář.

Představte si, že budeme vnímat své děti prostě jako součásti našeho „životního stylu“. Stejně jako máme právo si vybírat nábytek nebo vyjadřovat svou osobitost nebo uspokojovat své osobní záliby nebo (i když

si to nechceme připustit) soutěžit se svými sousedy, tak si představte, že se stane přijatelným vzorcem myšlení a chování „vybírat“ si své děti (vybírat, podle koho je necháme „naklonovat“, podle koho z vašich příbuzných či přátel, anebo, pokud budeme mít dost peněz, z lidí, kteří budou ochotni se nechat klonovat za peníze). Představte si, že v překrásném novém světě budeme moci mít takzvaně „značkové děti“ stejně jako „značkové oblečení“. Budeme moci popustit uzdu všem svým narcisistickým pohnutkám.*

Putnam považuje představu takové společnosti za naprosto odpudivou, stejně jako většina z nás. Podle Putnama je to tak proto, že bychom používali lidi – naše vlastní děti – jako prostředky, nikoli účel. Naše potomky bychom hodnotili velmi povrchně jen podle toho, do jaké míry bychom díky nim měli dobrý pocit sami ze sebe.

Na druhé straně je možné, že takový postoj zdaleka není nezbytný. Pokud jde o mě, kdyby mi nějaká dobrá víla mohla splnit jedno přání, bylo by to přání pro mé dítě – aby v pořádku dospělo, aby nebylo nemocné, aby bylo chytré, hezké a šťastné. Na tom není nic špatného, řeknete možná. Tohle všechno přece nechci pro sebe, abych pozvedl svůj vlastní životní styl, ale pro dítě. Řekněme ale, že mi toto mé přání je schopna bezpečně vyplnit věda. Proč bych neměl mít možnost toho nevyužít? Ano, někteří lidé by si snad chtěli opravdu dopřát chytré, zdravé, atraktivní dítě z plytkých, sobeckých důvodů, ale mnozí by je chtěli ze správných důvodů. A opět, je pouhý fakt, že někteří by mohli takto volit z nesprávných důvodů, dostatečným důvodem k tomu, aby byla tato možnost volby odepřena všem? Myslím, že ne.

Eugenika a nacisté

A co nacisté a jejich používání genetiky za účelem dosažení rasové „čistoty“? To bylo samozřejmě morálně nepřijatelné. Ale v čem se z morálního hlediska liší genetické inženýrství za účelem zdraví, inteligence a atraktivity? A liší se vůbec?

* John Harris, *Clones, Genes and Immortality* (Oxford University Press, Oxford 1992), str. 194.

Někteří lidé tvrdí, že použití genetické technologie k „vypletí“ genů, které by mohly způsobit postižení, by mělo být zakázáno, protože ty, kteří jsou nějakým způsobem postižení, nelze rozhodně považovat za „vadné“. Pokud bychom se snažili takovéto geny vyplet, neznamenovalo by to, že bychom vlastně raději, aby se takto postižení lidé nikdy nenarodili? Nechceme tím odstraňovat ty, kteří jsou vnímáni jako „podřadní“? Nechováme se stejně jako nacisté?

Myslím, že ne. Tady se netvrdí, že ty, kteří jsou nějak postižení, by bylo lépe odstranit, ani že by bylo lépe, kdyby se nikdy nenarodili. Tady se tvrdí pouze to, že by bylo lépe, kdyby se narodili bez svého postižení.

Tvrzení, že je vždycky nesprávné pokoušet se snižovat pravděpodobnost toho, že se dítě narodí s postižením, je samozřejmě absurdní, protože to by potom znamenalo, že je nesprávné, aby nastávající matky během těhotenství měly dostatek kyseliny listové a snižovaly tak riziko, že budou mít dítě s Downovým syndromem.

Samozřejmě, že bychom se měli mít na pozoru před politicky a zlovolně motivovaným používáním genetické technologie, ale neznamenoá to, že bychom měli tuto technologii zakázat jen proto, že jsou lidé, kteří jsou schopni ji zneužít. Koneckonců, každá technologie je zneužitelná, od šicího stroje po vesmírnou raketu. Máme je snad kvůli tomu všechny zakázat?

Nesmrtelnost

Profesorka Klonová má pro paní McDaddovou ještě jedno překvapení.

Prof. Klonová: Mohli bychom vám nabídnout ještě něco speciálního. Anita může být nesmrtelná.

Paní McDaddová: Myslíte jako nějaký řecký bůh?

Prof. Klonová: Tak nějak. Vysvětlím vám to. Proč lidé stárnou? Proč se jim kůže svažuje a vlasy šediví? Proč slábnou a umírají?

Paní McDaddová: Prostě se opotřebují, jako auto, ne?

Prof. Klonová: Nikoli. Hlavní důvod toho všeho je genetická determinovanost. Vaše geny jsou nastavené tak, aby vás po jisté době zabily.

Paní McDaddová: Panebože. Proč?

Prof. Klonová: Přírodní výběr, proces, jehož jsme produkty, je založený na střídání generací. Pokud by přišla generace, která by odmítala odejít, byl by to problém. Proto má každý z nás gen, který funguje jako časovač, odpočítávající čas, po jehož vypršení budeme vypnuti. A my ten časovač umíme zastavit.

Paní McDaddová: Opravdu?

Prof. Klonová: O tom nepochybujte. Když Anita vypneme její gen stárnutí, zůstane stále „mladá“. Ano, roky budou běžet, jí bude třeba už dvě stě let a bude stejně čilá jako by jí bylo dvaadvacet.

Paní McDaddová: To je fantastické!

Prof. Klonová: Samozřejmě to neznamená, že Anita bude žít věčně. Může jí přejet autobus nebo může dostat nějakou smrtelnou chorobu. Ale nezemře přirozenou smrtí.

Takováto „nesmrtelnost“ bude třeba možná už v nepříliš vzdálené budoucnosti. Měla by být umožněna?

Jedním ze zřejmých problémů rozšířeného používání této techniky by bylo přelidnění. Pokud by velké procento lidí žilo stovky let a reprodukce přitom pokračovala ve stejném tempu jako dosud, brzy by se katastroficky začaly tenčit zdroje.

Z toho však automaticky nevyplývá, že jediný způsob, jak takové katastrofě zabránit, je prostě zakázat zavádění genů „dlouhé životnosti“. Například by mohlo stačit zavést zákon, podle něhož bude implantování takových genů podmíněno tím, že jejich příjemce bude zbaven plodnosti.

Nové společenské třídy

Mnozí asi řeknou, že ať už chceme použití těchto genetických technologií regulovat nebo ne, budou používány tak jako tak. Bohatí

budou jistě chtít výhody, které genetické inženýrství skýtá, a peníze jim k nim najdou cestu. Genetičtí inženýři, kteří si budou vědomi toho, že můžou pohádkově zbohatnout, si zřídí kliniky v chudých zemích, jež nebudou ochotny zakázat na svém území takový druh podnikání, který dokáže znatelně posílit jejich ekonomiku. Takže, ať se vám to líbí nebo ne, je to pouze záležitost času, než vznikne dlouho žijící elita, jejíž členové nebudou pouze daleko bohatší než my ostatní, ale také daleko zdravější, daleko inteligentnější a daleko atraktivnější. Lidská rasa se bude dělit na dvě třídy – geneticky modifikované a ostatní.

Prof. Klonová: Jak víte, paní McDaddová, jde o velmi exklusivní klub. Toto vylepšení genů si můžou dovolit jenom skutečně bohatí lidé. A to, že budou geneticky vylepšení, nevyhnutelně povede k tomu, že budou ještě bohatší. Máte obrovskou příležitost koupit vaši dceři vstupenku do světa, o němž by se jí jinak ani nezдалo.

Paní McDaddová: Jaké to má další výhody?

Prof. Klonová: Pokud si umíte představit, jakou obrovskou výhodou je pro člověka soukromé vzdělání, počkejte, až uvidíte, co člověku přináší členství v klubu geneticky modifikovaných. Jeho členové tvoří velmi uzavřenou, privilegiovanou a těsně stmelenou skupinu. Nakonec zjistíte, že genetické vylepšení vašeho dítěte je investice, kterou sama budete chtít chránit. I můj syn je silně geneticky vylepšený a já nechci, aby se tahal s kdekou obyčejnou holkou a ničil tak to, co jsem do něj investovala. Geneticky modifikovaní drží z rozumných důvodů pospolu. Obyčejní lidé by jejich geny pouze znehodnocovali.

Paní McDaddová: Chápu. Ale není takové dělení lidí na třídy nespravedlivé? Mám z toho trochu výčitky.

Prof. Klonová: Mějte si klidně výčitky, ale tak už to na světě chodí. A chcete opravdu svou dceru o všechny tyto výhody připravit?

Paní McDaddová: Přijímáte šeky?

Prof. Klonová: Samozřejmě.

Princip, že lidi bychom měli brát jako účel, a nikoli jako prostředky, rozebírá i 2. kapitola, Co je špatného na homosexualitě?

DALŠÍ ČETBA:

Jonathan Glover (a další), *Fertility and the Family* (Fourth Estate, London 1989).

John Harris, *Clones, Genes and Immortality* (Oxford University Press, Oxford 1992).

ZÁHADA VĚDOMÍ

STUPEŇ NÁROČNOSTI FILOZOFICKÉ GYMNASTIKY

ROZCVIČKA STŘEDNÍ ZÁTĚŽ NÁROČNĚJŠÍ CVIČENÍ

Vědce trápí „problém vědomí“ – problém, jak je možné, že kus šedé hmoty mezi našimi ušima, který vypadá jako větší vlašský ořech, je schopen produkovat bohatý vnitřní svět vědomých prožitků. Podaří se jim někdy tuto záhadu vyřešit? Někteří tvrdí, že je to jen záležitost času. A přece se podle některých argumentů zdá, že vědomí je něčím, co věda v principu vysvětlit nedokáže.

Soukromá sféra vědomí

Podívejte se na něco červeného, například na rajče. Když se na tento předmět díváte, uvědomujete si, že máte jistý prožitek – prožitek barvy. Jak vysvětluje filozof Thomas Nagel, tento prožitek je pro vás, pro subjekt, nějaký.*

Trávíme život pohrouženi do kypícího proudu takovýchto prožitků – vůně květiny, chuť pomeranče, pocit, který vnímáme, když přejedeme prsty po drsném povrchu dřeva, prudká bolest, chvíle melancholie. Můžeme zaměřit pozornost na subjektivní vlastnosti těchto prožitků a ochutnávat je tak. Zajímavým rysem tohoto bohatého vnitřního života je to, že ostatním zůstává kupodivu skrytý. Ostatní mohou vnímat mé tělo a vnější chování, ale mé prožitky zůstávají skryté uvnitř. Ve skutečnosti se pouze *jeví* „skryté uvnitř“, protože nejsou fyzicky skryté tak, jako je fyzicky skrytý řekněme můj mozek v lebce. Věci, které jsou skryté fyzicky, lze v podstatě odhalit. Chirurgové můžou jednoho dne otevřít mou lebku a můžou pozorovat, co ve mně probíhá fyzicky, když vnímám nějakou

* Thomas Nagel, „What Is It Like to Be a Bat“ v: Douglas R. Hofstadter, Daniel Dennett (eds), *The Mind's I* (Penguin, London 1981).